

Kas kohtunik, kes on varem töötanud vandeadvokaadina, peab end taandama kohtuasjas, kus poole esindajaks on tema endine kolleeg advokaadibüroost ning kohtuasi on saanud alguse ajal, mil kohtunik veel töötas büroos?

Taandamise alused tulenevad üldjuhul protsessinormidest. Küsimusele vastates eeldab eetikanõukogu, et ei esine TsMS §-s 23 ning KrMS § 49 lg-s 1 nimetatud kohtuniku taandamise aluseid. Küsimus sellest, kas tegemist võib olla muu asjaoluga, mis annab alust kahelda kohtuniku erapooletuses (TsMS § 23 p 7) ning kohtunik taotleb enda taandamist, lahendatakse TsMS § 27 lg-s 2 sätestatud korras. Samuti eeldab eetikanõukogu, et ei esine kohtunike eetikakoodeksi p-s 25 nimetatud taandamise aluseid.

Eetikanõukogu annab oma seisukoha, arvestades, et kohtunik ise ei pea enda taandamist põhjendatuks, kuid kahtleb, kas tema tegevus on kooskõlas kohtunike eetikakoodeksi p-ga 14, mille järgi kohtunik on õigusemõistmisel erapooletu ja õiglane ning püüab selline näida ka mõistlikule kõrvalseisjale.

Esitatud küsimus on eelkõige seotud näivuse kategooriaga. Eetikanõukogu leiab, et küsimuses kirjeldatud asjaoludel ei ole taandamine vajalik. Kohtunik ei pea end taandama iga tõusetuda võiva erapooletuse kahtluse puhul, vaid kohtunike eetikakoodeksi p 14 järgi peab selline kahtlus tekkima mõistlikul kõrvalseisjal. Üksnes siis saab rääkida näivuse põhimõtte rikkumisest. Määrav on ka kohtuniku enda siseveendumus, et ta on kohtuasja lahendades erapooletu ja õiglane.

Kas kohtunik peab end taandama, kui menetlusosalise abikaasa on varasemalt töötanud kohtuniku alluvuses, kuid perekondlikult pole läbi käidud?

Esmane kriteerium on kohtuniku enda siseveendumus, et ta saab selles asjas õigust mõista erapooletult ja õiglaselt. Kohtunike eetikakoodeksi p 14 järgi püüab kohtunik erapooletu ja õiglane näida ka mõistlikule kõrvalseisjale. Eetikanõukogu leiab, et küsimuses kirjeldatud asjaoludel pole kahtlused kohtuniku erapooletuses põhjendatud. Igasugune kolleegisuhe kellegagi ei ole lähedaseks suhteks kohtunike eetikakoodeksi p 25 tähenduses.

Kas kriminaalasju lahendab kohtunik võib tasu eest või tasuta koostada Maksu- ja Tolliametile õigusliku analüüsi kriminaalmenetlust puudutavas küsimuses?

Eetikanõukogu soovib hoiduda sellisest tegevusest. Kui arvamusi avaldatakse õppe- või teadustöö raames, on see lubatav juba lähtuvalt KS § 49 lg-st 1. Konkreetse küsimuses konkreetsele isikule õigusnõu andmine on aga lähedane advokaadi tööle ning võib edaspidi seada õigusemõistmisel kohtunikele takistusi. Kohtunike eetikakoodeksi p 3 järgi korraldab kohtunik oma elu ja tegevuse, sealhulgas juriidilise tegevuse, selliselt, et võimalik oht konfliktiks kohtunikukohustustega oleks minimaalne. Vastavalt kohtunike eetikakoodeksi p-le 20 väldib kohtunik huvide konflikti.

Kas kohtunik tohib kuuluda tegev- või toetajaliikmena Kaitseliitu? Kui jah, siis millistes tegevustes on lubatud osaleda (sport, relvastatud õppused, teoreetiline õppetegevus jne)? Kas tohib liituda nii tavalise malevaga kui ka nt küberkaitseüksusega?

Kaitseliidu seaduse (KaLS) § 2 lg 1 järgi on Kaitseliit Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev vabatahtlik, sõjaväeliselt korraldatud, relvi valdav ja sõjaväeliste harjutustega tegelev riigikaitseorganisatsioon. Erakondade ja muude ühenduste ning nende esindajate poliitiline tegevus on Kaitseliidus keelatud (KaLS § 6).

Arvestades eelnevalt ning pidades muu hulgas silmas Kaitseliidu eesmärki (KaLS § 2 lg 3) ja ülesandeid (KaLS § 4), on eetikanõukogu seisukohal, et kohtuniku kuulumine Kaitseliitu ei ole keelatud ning tegevusvaldkonnad Kaitseliidus pole piiratud.

Kohtunik peab Kaitseliidus tegutsedes samuti järgima kohtunike eetikakoodeksi nõudeid, eelkõige pidama silmas, et tema tegevus ei seaks piiranguid õigusemõistmisele (vt kohtunike eetikakoodeksi p-d 3, 20 ja 31).

Kas ja mil viisil võib kohtunik väljendada oma suhtumist Venemaa agressiooni Ukraina vastu?

Kohtuniku erapooletus ei tähenda, et ta ei või omada seisukohti ühiskonnas toimuvate sündmuste osas. Samas peab kohtunik oma seisukohtade aktiivsel väljendamisel silmas pidama, et tema tegevus ja väljaütlemised ei piiraks õigusemõistmist. Kohtunike eetikakoodeksi preambula järgi on kohtunikkonnal keskne osa demokraatia ja õiguskorra kindlustamisel. Seda rolli täidab kohtunik eelkõige oma ametikohustusi täites. Kohtunike eetikakoodeksi p 3 järgi korraldab kohtunik oma elu ja tegevuse selliselt, et võimalik oht konfliktiks kohtunikukohustustega oleks minimaalne.

Eetikanõukogu soovib Ukrainat toetavaid ja Venemaa agressiooni hukkamõistvaid seisukohti esitades jääda väarikaks ja tasakaalukaks, pidades silmas, et toetust saab avaldada mitmel viisil (põgenike abistamine, humanitaarabiga tegelemine jne).

Eetikanõukogu juhib veel tähelepanu kohtunike eetikakoodeksi p-le 6, mille kohaselt väldib kohtunik ebasüüdsust kõigis oma tegudes ja mõtteavaldustes ning peab aktsepteerima isiklikke piiranguid, mis võivad tavakodanikele tunduda koormavad. Küll on eetikanõukogu seisukohal, et Venemaa agressiooni osas arvamuse avaldamine ei ole vastuolus kohtunike eetikakoodeksi p-ga 7, mille järgi hoidub kohtunik poliitilist poolehoidu väljendavatest seisukohavõttudest.

Kas kohtunikule on sobiv avaldada sotsiaalmeedias postitusi ja kommentaare teemadel väljaspool õigusemõistmist, mh riigielu ja avalikkust puudutavatel muudel teemadel, ka poliitilistel teemadel? Milliseid piiranguid peaks kohtunik seejuures järgima? Kas piirangud erinevad sellest, kas postitused või kommentaarid avaldatakse avalikkusele või piiratud ringis (nt FB sõprade ringis)?

Kohtunik võib avaldada sotsiaalmeedia postitusi ja kommentaare ühiskonnaelu teemadel ning osa võtta demokraatlikust debatist. Arvamused ei pea olema enamuse seisukohtadega nõustuvad, vaid võivad olla ka kriitilised. Demokraatliku ühiskonna üheks kandvaks ideeks ongi jõuda läbi debati tasakaalustatud tulemuseni. Kriitilise arvamuse esitamisel tuleb silmas pidada demokraatlikude debati lugupidavat iseloomu ning avatust aktsepteerida erinevaid arusaamasid.

Kohtunikul on ja peabki olema sarnaselt teiste ühiskonnaliikmetega tagatud üldine sõnavabadus. Siinjuures tuleb aga arvestada, et üldtunnustatult peab kohtunik arvestama kohtunikuameti teatud konfidentsiaalsusest tuleneva üldise sõnavabaduse seaduslike riivetega. Piirangute eesmärk on muu hulgas tagada, et kohtuvõim mitte ainult ei oleks, vaid ka näiks erapooletu ja sõltumatu.

Kohtunik peaks hoiduma aktivistlikest poliitilistest sõnavõttudest. Poliitilistes küsimustes on kohtunikel lubatud arvamust avaldada õigusemõistmist (nii menetluslikus kui administratiivses plaanis) puudutavates küsimustes. Kindlasti võib kohtunik välja astuda kohtuvõimu sõltumatuse kaitseks.

Sotsiaalmeedias avaldatud postituste puhul ei oma tähendust, kas kommentaarid avaldatakse avalikkusele või piiratud ringis. Tuleb arvestada, et need kommentaarid on esitatud püsivat kirjalikku taasesitamist võimaldaval viisil ning isikute piiratud ring ei ole garanteeritud.

Kas ja mis ulatuses võib kohtunik avalikes kommentaarides kasutada slängi, metafoore, teha nalju ja väljendada ka ründavaid hoiakuid sarnaselt teiste inimestega (kommentaatoritega), mh kui eelnevalt on rünnatud teda ennast või kui ründav hoiak on juba meedias levinud varem? Kas tähendust omab asjaolu, kui inimene on aktiivne postitaja olnud ka varem, enne kohtunikuks saamist, st kas ja kui palju peaks ta oma varasemat käitumismustrit muutma?

Nalja, slängi, metafooride jms kasutamine on tavapärase hea maitse piires lubatav. Ründav hoiak ei ole demokraatlikule debatile kohane ning seda ei õigusta ka teiste inimeste provotseeriv käitumine. Kohtuniku ülesanne on sellistes situatsioonides hoida üleval demokraatliku ühiskonna väärtusi, sh lugupidamist teiste ühiskonnaliikmete suhtes.

Kohtunik peab oma käitumismustri viima vastavusse kohtunikuametile esitatavate nõuetega oma varasemast tegevusest sõltumata. Ei saa lasta tekkida olukorda, kus mõnele kohtunikule on rohkem lubatud üksnes seetõttu, et ta on varem mittekohtunikuna teatud viisil käitunud. Eetikakoodeks on kõigile kohtunikele ühine.

Kui kohtunik on kedagi postitustes ja kommentaarides riivanud, siis kas avalik vabandamine on sel juhul oodatav ja eelistatud, või pigem tuleks teemale mitte rohkem tähelepanu pöörata ega tõmmata?

See sõltub kontekstist. Kui kohtunik on käitunud kohatult või postitanud kommentaari, mis on olnud kahemõtteline, on vabandamine asjakohane. Kui kohtuniku postitusest väidetavalt

riivatud teise osapoole puhul on kahtlus, et tema reaktsioon ei pruugi olla siiras, vaid eesmärk on provotseerida, on soovitatav suhtlus pigem koheselt lõpetada.